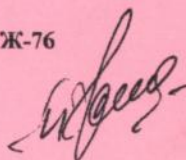

ЛЬВІВСЬКА ДЕРЖАВНА МУЗИЧНА АКАДЕМІЯ
ім. М.В.ЛИСЕНКА

ЖИШКОВИЧ Мирослава Андріївна

УДК 78.451; Ж-76

**ЛЬВІВСЬКА ВОКАЛЬНА ШКОЛА
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XX ст.**

Спеціальність 17.00.03 – музичне мистецтво

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства**

Львів – 2006

Д 314 р (4Ук) 5 - 692 Лб

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

00762056 (Q)

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі історії музики
Львівської державної музичної академії ім. М.В.Лисенка
Міністерство культури і туризму України

Науковий керівник: доктор мистецтвознавства, професор
КИЯНОВСЬКА Любов Олександрівна,
Львівська державна музична академія
ім. М.В.Лисенка,
завідуюча кафедрою історії музики (м. Львів)

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
САМОЙЛЕНКО Олександра Іванівна,
Одеська державна музична академія
ім. А.В. Нежданової,
проректор з наукової роботи (м. Одеса)

кандидат мистецтвознавства, професор
МАЗЕПА Лешек Зигмунтович,
Інституту музики Жешувського університету
Міністерства освіти Польщі,
завідувач відділом досліджень музичної
культури етнічного пограниччя (м. Жешув)

Провідна установа: Національна музична академія України
ім. П.І.Чайковського, кафедра історії
української музики (м. Київ)

Захист відбудеться 22 грудня 2006 року о 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К. 35.869.01 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук у Львівській державній музичній академії ім. М.В.Лисенка за адресою: 79005, м. Львів, вул. О.Нижанківського, 5.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівської державної музичної академії ім. М.В.Лисенка за адресою: 79005, м. Львів, вул. О.Нижанківського, 5.

Автореферат розіслано „20” листопада 2006 р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради,
кандидат мистецтвознавства, доцент

О.Т.Катрич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Звернення до даної теми інспіровано відсутністю ґрунтовного і концептуального наукового дослідження, яке було б присвячене розвитку професійного вокального мистецтва (виконавства та педагогіки) у Львові.

Проблема формування та розвитку професійного вокального мистецтва в Галичині в другій половині XIX – першій половині XX ст. залишається однією з найменш досліджених ділянок музичної культури Західної України. Однак враховуючи багаті традиції співу і провідну роль українських співаків Галичини у репрезентації національної культури в світі впродовж півтора століття, узагальнення процесів формування і розвитку львівської вокальної школи, підготовка співаків-професіоналів, що здійснювались у загальному руслі становлення та розвитку музичної культури Галичини, видається вельми важливим і актуальним.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Проблематика дисертації розвивається в руслі теми № 3 „Українська музика в контексті світової музичної культури” перспективного тематичного плану науково-дослідної діяльності Львівської державної музичної академії ім. М.В.Лисенка на 2002-2006 рр.

Тема дисертації затверджена Вченою радою Львівської державної музичної академії ім. М.В.Лисенка (протокол № 3 від 26.11.2002 р.).

Мета і основні завдання дослідження. Актуальність проблематики визначає її мету – відтворити історію львівської вокально-педагогічної школи, прослідкувати процеси її формування та розвитку в контексті їх зв'язку з європейською вокальною культурою.

Беручи до уваги актуальність та недостатнє вивчення проблеми, поставлено такі завдання:

- опрацювати матеріали про функціонування львівської школи співу, починаючи від її виникнення і до 50-х років XX століття;
- розкрити підґрунтя її формування та розвитку;
- дослідити традиції, основні принципи й особливості вокального виконавства і педагогіки;
- розкрити головні мистецькі чинники у становленні львівської вокальної школи через: а) виявлення впливів італійської, німецької, російської вокальних шкіл на формування вокального виконавства та педагогіки; б) характеристику професійних якостей вокальних педагогів окресленого періоду; в) аналіз особливостей педагогічного почерку та деяких методичних акцентів, що характеризують педагогічну діяльність представників львівської вокальної школи;
- ввести в науковий обіг методичні засади школи В.Висоцького.

Львівська державна музична академія ім. М.В.Лисенка
 Директор
 В.В.Висоцький

Об'єктом дослідження є вокальне мистецтво в Галичині як явище національної культури.

Предметом дослідження є становлення і розвиток вокального виконавства та педагогіки у вищих музичних навчальних закладах Львова (друга половина XIX – перша половина XX ст.).

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є принцип об'єктивності та принцип історизму (конкретно-історичного підходу), комплексне поєднання історичного та логічного в мистецтвознавчих дослідженнях, системний підхід, історико-логічна інтерпретація фактів, а також основні принципи національної інтеграції у сфері мистецтва. У дисертаційній роботі також використано методи індукції та дедукції, аналізу і синтезу, обґрунтування, порівняння та аналогії.

Джерельну базу дослідження склали наукові праці мистецтвознавців, які репрезентують: *історію української та зарубіжної музики* (праці та статті Б.Гнида, В.Антонюк, С.Людкевича, А.Рудницького, С.Чарнецького, З.Лиська, С.Павлишин, Л.Яросевич, Л.Кияновської, М.Загайкевич, М.Варварцева, Т.Михайлової, Н.Герасимової-Персидської, Л.Архимович, Л.Мазепи, О.Паламарчук, А.Терещенко, М.Черепанина, Т.Мазепи, А.Випих-Гавронської, А.Солярської-Захути, Р.Пилипчука, Л.Соловцової, Л.Вайнштейна, М.Друскіна, В.Конена та ін.; мемуари видатних співаків тощо); *теорію та методіку вокального виконавства* (наукова спадщина О.Бандрівської, М.Микиші, О.Мишуги, П.Голубева, М.Єгоричевої, Д.Євтушенка; дослідження О.Стахевича, Н.Гребенюк, Т.Мадішевої, І.Вілінської, І.Колодуб, К.Маслій). У дисертації використано матеріали наукових та методичних праць представників російської вокальної школи, історично сполученої з українською (Д.Аспелунда, Л.Дмитрієва, Д.Люша, Ф.Заседателева) та представників зарубіжних вокальних шкіл: Ф.Ламперті (Італія), Ж.Дюпре, М.Гарсія (сина), Р.Юссона (Франція). Документальною основою дисертації стали матеріали Львівського державного історичного архіву України у Львові та Львівської наукової бібліотеки ім. В.Стефаника НАН України, матеріали фондів Музично-меморіального музею Соломії Крушельницької у Львові, бібліотеки Львівської державної музичної академії ім. М.В.Лисенка. Було вивчено публікації, близькі досліджуваній проблематиці; використано матеріали польської та української преси, енциклопедичні та довідкові видання, спогади, які разом з архівними документами стали джерелом важливих відомостей для наукової роботи.

Наукова новизна. Дисертаційна робота є першою спробою концептуального дослідження формування і розвитку львівської вокальної школи у другій половині XIX – першій половині XX століття. У результаті наукового аналізу отримано такі узагальнення і положення, які виносяться на захист:

- вперше цілісно досліджено і системно проаналізовано становлення львівської вокальної школи;

- розкрито на основі архівних матеріалів та інших документів шляхи вдосконалення навчального процесу та методичні засоби професійної підготовки співаків окресленого періоду;

- висвітлено основоположну роль В.Висоцького у формуванні львівської вокальної школи та вперше проаналізовано його методичні засади;

- виокремлено важливе значення багатогранної діяльності О.Бандрівської та проаналізовано її внесок у формування теоретичних основ професійного вокального мистецтва;

- обгрунтовано питання спадкоємності у розвитку львівської вокальної школи як принципу її діяльності.

Теоретичне та практичне значення дослідження. Матеріали дисертації слугуватимуть подальшому дослідженню історії розвитку львівської вокальної школи. Основні положення та висновки можуть бути використані для вивчення історії вокального мистецтва як у Галичині, так і в Україні загалом, у лекційних курсах “Історія вокального мистецтва”, “Основи вокальної методики”, для написання навчальних посібників з історії й теорії виконавства для вокальних факультетів музичних навчальних закладів усіх рівнів акредитації.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення і висновки дисертації відображені у ряді статей, тезах доповідей, а також викладені на наукових конференціях: Наукові читання з нагоди 129-ї річниці від дня народження Соломії Крушельницької (Львів, 23 вересня 2001р.); Наукова конференція, присвячена 100-річчю від дня народження Одарки Бандрівської (Львів, 2 квітня 2002 р.); Науково-практична конференція “Історія і сучасність української культури як об’єкт соціокультурного аналізу” (Львів, 22 березня 2003 р.); Наукові читання з нагоди 150-ї річниці від дня народження Олександра Мишуги (Львів, 13 червня 2003 р.); Всеукраїнська науково-теоретична конференція “Українська художня культура: історія і сучасність” (Київ, 27 листопада 2003 р.); Науково-практична конференція „Академічне народно-інструментальне мистецтво та вокальні школи Львівщини” (Львів, 3 листопада 2005 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення та практичні результати дисертації відображені в п’ятьох одноосібних публікаціях, три з яких у фахових (затверджених ВАК України) виданнях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (247 найменувань) та додатків. Обсяг основного тексту – 194 сторінки; загальний обсяг дисертації – 246 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *Вступі* детально обґрунтовується вибір теми дисертації, доводиться її актуальність, визначається головна мета та завдання дослідження, стисло окреслюються основні завдання та методологічні засади, подаються головні положення, які виносяться на захист.

Розділ 1 – „Історично-соціальні та культурні передумови формування львівської вокальної школи” складається з трьох підрозділів.

1.1. „3 історії вокальних шкіл в Україні”. У цьому підрозділі зроблено акцент на особливостях формування професійного виховання співаків у Центральному (Київ), Східному (Харків) та Південному (Одеса) регіонах України, що перебувала на той час у складі Російської імперії.

У контексті розвитку професійного вокального мистецтва України дається визначення поняття „вокально-педагогічної школи” як цілісної, організованої системи підготовки нових поколінь співаків до виконавської та педагогічної діяльності.

Міцну основу вокально-професійної освіти та виховання в Україні було закладено у XIX столітті. Основними культурно-мистецькими центрами ставали музичні товариства, філармонії, освітні заклади. Консерваторії своєю діяльністю впливали не лише на організацію уніфікованої системи професійної музичної освіти, а й на загальний рівень професіоналізації музичної культури того чи іншого регіону. Паралельно існували альтернативні до офіційних, домашні (приватні) форми вокального навчання, де були задіяні дві категорії педагогів: ті, що займалися приватною практикою у вільний від роботи в навчальному закладі час, і ті, які створювали окремі приватні (часто лише однопрофільні) школи. Були вироблені методичні концепції окремих вокальних педагогів, а також навчально-методичні напрямки колективів того чи іншого навчального закладу.

Значний вплив на розвиток професійного вокального мистецтва в Україні здійснила італійська опера. Чимало італійських педагогів, що захоплювались багатого вокальною природою українських співаків, почали сприяти реалізації проблеми міжкультурних діалогів та пропагувати новий стиль співу: К.Еверарді, М.Петц, Е.Гандольфі. З іншого боку, українські співаки спираються також на методики вокальних педагогів інших країн Європи (Німеччина, Франція тощо), де вже були розвинені національні школи співу.

У Східній Україні утворення системи музично-вокальної освіти відбувалося через організацію середніх і вищих музично-освітніх закладів Російського музичного товариства. Історично більш пізній час заснування музично-навчальних закладів в Україні (Малоросії) у порівнянні з Москвою та Петербургом спричинив появу російських вокальних

педагогів, які тривалий час, поряд з італійськими та німецькими, становили більшість у структурах вокальних відділів, кафедр і факультетів музичних навчальних закладів.

З часом формуються засади питомої української вокальної школи. Спрямовані на освоєння європейської музичної мови, методичні засади української вокальної школи відображали адаптування європейської манери співу. Діяльність консерваторій у Києві, Одесі, Харкові, а згодом і в Донецьку створила нові можливості для формування вокальних шкіл видатних педагогів ХХ століття: О.Мишуги, О.Муравйової, М.Донець-Тессейр, І.Паторжинського, Д.Євтушенка, М.Єгоричевої в Києві; Ю.Рейдер, Н.Урбан, О.Благовидової, І.Райченко в Одесі; Г.Алчевського, М.Михайлова, П.Голубєва, Т.Веске в Харкові.

1.2. „Передумови становлення професійного вокального мистецтва в Галичині”. Особливе місце в музичному житті Львова посідав заснований 1776 р. театр драми та опери, який сприяв вихованню музичних смаків громадян міста завдяки багатому оперному репертуару. Значно зріс інтерес до сценічного мистецтва з відкриттям у Львові в 1842 р. нового приміщення театру графа Скарбека, на той час найбільшого в Європі (1460 місць). Окремо було відкрито німецьку і польську сцени. Після реформи 1872 р. Львівська опера отримала статус польської.

На межі XVIII – XIX ст. у Львові виникає багато організацій, які займаються влаштуванням концертів. У 1796 р. Ю.Ельснер засновує “Музичну Академію”, яка мала характер музично-філармонічного товариства. У 1812 р. К.Ліпінський організовує симфонічний оркестр, який у літні місяці виступає у Львові. З 1826 по 1829 р. у Львові активно діє Музичне Товариство Св. Цецилії, засноване молодшим сином В.А.Моцарта – Францом Ксавером Вольфгангом Амадєєм Моцартом.

У 1838 р. було засновано одну з найзначніших музичних організацій Львова – Галицьке Музичне Товариство, ГМТ (з 1919 р. – Польське Музичне Товариство, ПМТ). З утворенням цього Товариства розпочався новий період у розвитку професійного мистецтва Галичини. У другій половині XIX ст. виникає ряд інших музичних та співацьких товариств: польські – „Гармонія”, „Лютня”, „Ехо”, українські – „Теорбан”, „Боян” тощо, які позитивно впливали на формування та розвиток як аматорського, так і професійного музикування.

Велику роль у культурному житті не лише Львова, а й усієї Галичини, відіграв мандрівний музично-драматичний театр, створений у 1864 р. при українському товаристві культурно-освітнього спрямування „Руська Бесіда”.

Найстарішою із львівських шкіл, де навчали співу, була “граматикальна” школа (1382 р.). Необхідно згадати і засновану 1615 р. при єзуїтській колегії бурсу, яка згодом стала бурсою музикантів, де

навчання гри на музичних інструментах та сольному співові було організовано на зразок тогочасних італійських консерваторій. Тут були апробовані форми й методи професійних занять співом в умовах навчального закладу.

Отже, “австрійський” період, який тривав 146 років (до 1918 р.), мав важливе значення для розвитку музичної культури в краї, у тому числі вокального виконавського мистецтва та вокальної педагогіки.

1.3. „Особливості формування професійної підготовки співаків у музично-культурних осередках Львова (друга половина XIX – початок XX ст.)”. Цей підрозділ поділяється на чотири пункти: **1.3.1.** „Вокальне виховання у Миському театрі, музичних товариствах та однопрофільних школах співу”; **1.3.2.** „Критерії виконавської майстерності співаків Львівської опери”; **1.3.3.** „Особливості освоєння оперного репертуару та проблема професійної підготовки в театрі товариства „Руська Бесіда”; **1.3.4.** „Виконавський рівень співаків-солістів та співаків-акторів театру „Руської Бесіди”.

1.3.1. Розглядається питання виховання співаків у Миському театрі, музичних товариствах та однопрофільних співацьких школах. У січні 1883 р. при театрі завдяки старанням його директора Я.Добжанського було відкрито оперну школу. У школі педагогічну роботу проводили відомі у Львові співаки А.Пасхаліс та А. Соувестре. Незважаючи на короткотривале існування, з цієї школи вийшло декілька хороших оперних співаків, зокрема В.Флоріанський та М.Фонтана.

Одним з кращих вокальних педагогів у Львові був В.Висоцький, що почав тут працювати з 1868 р. Декілька років він вів власну школу співу. Його подальша педагогічна робота пов’язана з консерваторією ГМТ.

Серед шкіл з навчанням сольного співу у цей час вирізнялася школа співацького товариства “Лютня”, із згаданими вже педагогами А.Соувестре та А.Пасхаліс. У цій школі навчались М.Геллер, М.Павликів, Я.Камілловова, М.Френкель-Нівінська, М.Козловська, А.Оконський та М.Гембажевська, які згодом удосконалювались у В.Висоцького в Консерваторії ГМТ.

Інші співацькі товариства також піклувались про створення та функціонування шкіл співу. Так, співацьке товариство “Echo Macierz” у 1897 р. відкрило школу сольного та хорового співу. В останні роки XIX ст. починає функціонувати сітка приватних співацьких шкіл, серед них: П.Стружецької, М.Праунової-Маркової, Я.Гживінської, П.Пожанковської, Я.Каміллової, В.Домбровської, З.Козловської. Власну вокальну школу з 1880 до 1903 р. вів В.Богданський – лікар, вчитель співу, композитор, піаніст, хорový диригент, автор статті „Що таке метода співу” та підручника для навчання співу. Результатом його наукової роботи була дисертація „Регістри людських голосів” (;&De registris vocis humanae”).

Вокалу навчали також співаки, які виступали у Львівській опері. У 1878 р. уроки співу давали К.Боссі та В.Александрович. Ю.Шлезингер навчала співу в школі М.Праунової-Маркової з 1895 р. Педагогічною практикою займався О.Мишуга. З 1899 р. школу співу, декламації та драматургії провадив В.Баронч.

Досить велика кількість однопрофільних шкіл співу виникає та функціонує в перших десятиріччях ХХ століття, зокрема: А.Домбровської, П.Скарбек, В.Флоріянського, С.Ружицької, М.Шляффенберга, Марії та Зоф'ї Козловських, А.Котовічунни, Ч.Заремби (від 1919 р. – оперна школа), І.Ружицької, І.Богусс-Геллерової, С.Аргасінської-Хойновської, М.Павликів-Новаковської, оперна школа В.Флямм-Пломенського тощо. Деякі з цих шкіл існували лише два-три роки, інші функціонували довше. Організація, навчання, складання програм, планів занять, визначення кількості років навчання, – все залежало від засновника, директора-керівника, власника та педагога в одній особі, від його особистого рівня підготовки та знань, вміння, дидактичних та методичних установок, художніх цілей та поглядів, від технічних та матеріальних можливостей.

1.3.2. Склад співаків у Львівській опері в ХІХ – на початку ХХ ст. був досить строкатим. Зазвичай на головні ролі запрошувались гастролери – виконавці з добре вишколеними голосами та артистичним умінням, тоді як другорядні партії виконували місцеві вокалісти.

Недостатнє професійне володіння голосовим апаратом навіть при наявності добрих від природи голосових якостей – основний недолік, який був найпоширенішим серед значної частини молодих львівських співаків ХІХ ст. Цей недолік означав неправильну емісію, строкатість реєстрових переходів, нечітку дикцію, в окремих випадках манірність виконання. Тому чимало львівських співаків після першого вдалого дебюту на сцені Львівської опери продовжували поглиблювати науку співу, серед яких О.Мишуга, С.Крушельницька, Я.Королевич-Вайдова, І.Богусс-Геллерова, М.Менцинський та ін.: незважаючи на здобуті навички, вони вдосконалювались за кордоном.

Від співаків вимагалось розуміння стилю опери, вдумлива інтерпретація задуму композитора. Неодноразово виникала проблема сценічної гри: її відповідне застосування мало вирішальне значення для інтерпретації ролі. Добре грати означало для тогочасного оперного артиста відтворювати драматичну роль з запалом, темпераментом, натомість ліричну – з сентиментальністю. Сценічний рух співака ХІХ – поч. ХХ ст. мав здебільшого певні стереотипні форми.

1.3.3. На основі архівних матеріалів Центрального державного історичного архіву Львова висвітлюється освоєння оперного репертуару та проблеми професійної вокальної підготовки співаків у театрі товариства „Руська Бесіда”.

1.3.4. На підставі так званих „закритих” рецензій, авторами яких є Ф.Колесса, І.Кокорудз, І.Туркевич, Й.Дрималик, а також звітів Віділу товариства „Руська Бесіда” у Львові, розкрито виконавський рівень співаків-акторів та співаків-солістів театру „Руської Бесіди”: П.Борковського, К.Клішевської, Т.Бачинської, О.Концевича, Ф.Лопатинської, А.Гаєка, І.Рубчака, В.Петровичевої, К.Рубчакової, В.Коссака.

Отже, діяльність різноманітних музичних товариств здійснювала позитивний вплив і на процес цілеспрямованого розвитку мистецтва співу. Цьому сприяла робота вокальних студій при музично-культурних осередках Львова та численних шкіл співу. Незважаючи на відсутність системної музично-вокальної підготовки, все ж діяльність цих осередків культури позитивно впливала на ситуацію вокальної освіти у Львові в ХІХ столітті та на розвиток вокального мистецтва загалом.

Розділ 2 – „Професійне виховання співаків у Консерваторії Галицького Музичного Товариства (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.)” присвячений розгляду кола питань, пов’язаних з діяльністю першого музичного навчального закладу на теренах Галичини, і складається з двох підрозділів.

2.1. „Організація та шляхи вдосконалення навчального процесу”. На основі річних звітів ГМТ досліджено динаміку розвитку та росту вокального класу на тлі становлення Консерваторії Галицького Музичного Товариства, яка була відкрита як музична школа-інститут при Галицькому Музичному Товаристві 15 жовтня 1840 р. за ініціативою першого директора та художнього керівника ГМТ Й.Рукгабера на базі курсів співу.

Серед перших педагогів співу – професорів Консерваторії Галицького Музичного Товариства була Г. ля Рош, артистка-співачка (сопрано), примадонна ряду оперних театрів, зокрема австрійського театру у Львові, почесний член філармонічного товариства у Венеції, Болоньї, Граці, професор школи співу для дівчат, яка окрім занять з постановки голосу також вела заняття з естетики, історії музики, оперної підготовки та драматичного мистецтва.

Професором школи співу для хлопців та чоловіків, хорового співу, теорії музики та органної школи був А.В.Смацяжинський (1819-1874), співак (тенор), органіст, диригент театральних оркестрів, зокрема в театрі товариства „Руська Бесіда”.

Діяльність Консерваторії набуває особливої ваги під керівництвом нового артистичного директора К.Мікулі з 1858 р. Вдосконалюються навчальні програми, вводяться нові предмети, розвивається школа співу.

У 1860 р. в Консерваторії Галицького Музичного Товариства почав працювати італієць Л. далля Каса (Каза). З 1872 (1873?) р. клас сольного співу очолила відома примадонна опери Т.Яковіцька (Фредерічі-

Яковіцька), колишня учениця Ю.Добжського у Варшаві та Ф.Ламперті в Мілані. Загалом за час дирекції К.Мікулі клас сольного співу в цьому навчальному закладі вели викладачі С. де Лянге, М.Гафф, М.Злобіцька, А.Вигживальська, Ф.Гербіч, І.Левицька.

Після створення польського театру в 1872 р. велика надія у справі плекання голосів покладалася на Консерваторію ГМТ. Питання підготовки співаків для оперної сцени висвітлювалось у пресі 70-х років (у часописах "Gazeta Narodowa", „Kraj", „Bluszcz"). У наступні роки К.Мікулі робить спроби вдосконалити засади діяльності консерваторії ГМТ, в тому числі і на вокальному відділі завдяки розширенню навчальних програм, поділу курсів навчання на ступені, введенню річних та піврічних "пописів" (академконцертів та іспитів), постійному поповненню особового складу педагогів консерваторії.

У 1873 (1875?) р. у стінах консерваторії розпочав діяльність видатний педагог вокалу В.Висоцький, який у 80-90-х рр. ХІХ та на початку ХХ ст. виховав цілу плеяду в майбутньому відомих співаків, як польських, так і українських.

З приходом на посаду директора ГМТ Р.Шварца у 1887 р. запропоновано ввести контроль за поточним навчанням у формі щомісячних "пописових" виступів у присутності комісії з членів Виділу, професорів та артистичного директора. Курс навчання сольного співу було поділено на три відділи (ступені): нижчий (початковий), середній та вищий. Навчання на кожному з відділів тривало по декілька років: на нижчому – два, на середньому і вищому – по три роки. Зарахування учня-вокаліста на певний відділ (ступінь) залежало від природних голосових якостей, від рівня попередньої вокальної і музичної підготовки.

2.2. „Педагогічна діяльність професора Валерія Висоцького”.

2.2.1. Валерій Висоцький (1835-1907) розпочав свою співацьку кар'єру у школі при Великому театрі у Варшаві. Співав у театральному хорі; одночасно виступав на сцені театру в невеликих басових партіях. У 1861 р. в Одесі відбувся його дебют в опері Г.Доницетті "Лукреція Борджія" в італійській оперній трупі. У 1862 р. виїхав для подальшого навчання до Італії. В Мілані В.Висоцький упродовж п'яти років навчався у Ф.Ламперті, поєднуючи навчання з виступами на італійських сценах (Турин, театр Rossini, 1863 р.; Рим, Болонья, 1864 р.; Флоренція, Мілан, Палермо, Севілья, 1865 р.; Генуя, Трієст, Флоренція, Мілан, 1866 р.; Трієст, 1867 р.; Турин, Мілан, 1868 р.) та виїжджаючи на гастролі в інші країни. В.Висоцький володів красивим, глибоким голосом та взірцевим його вишколом. Співав в операх Дж.Россіні "Севільський цирюльник" (Дон Базилю) та "Італійка в Алжирі" (Мустафа), В.Белліні "Норма" (Оровез), Дж.Мейєрбера "Роберт-Диявол" (Бертрам).

З 1868-го р. В.Висоцький замешкав у Львові, де розпочав педагогічну

роботу. Спершу працював у приватній школі. Незабаром відкрив власну школу співу і невдовзі був запрошений на посаду професора консерваторії ГМТ, в якій працював до кінця свого життя, не полишаючи і приватної практики.

2.2.2. За час праці в Консерваторії ГМТ В.Висоцький виробив свій власний метод, на основі школи Ф.Ламперті, і який полягав у правильній емісії голосу, красивій музичній фразі та виразній дикції. Він не залишив після себе спеціальних теоретичних праць, проте написав “Десять заповідей для молодого співака”, опублікованих 20.07. 1900 р. в часописі “Wiadomości artystyczne” (nr 13 i 14). Це стислі тези, в яких автор у загальних рисах сформулював основні педагогічні та морально-етичні принципи. В дисертації вперше зроблено спробу „розшифрувати” настанови В.Висоцького, якими він керувався у своїй навчально-виховній роботі і прагнув донести їх суть до своїх вихованців. Настанови В.Висоцького і на сьогодні не втратили свого виховного значення.

2.2.3. Здійснено огляд вокальних творів, які вивчалися у класі В.Висоцького. До репертуару включались арії старих італійських майстрів (Дж.Б.Перголезі, Дж.П.Палестрина) та представників епохи класичного bel canto (Дж.Россіні, В.Белліні, Г.Доніцетті, Дж.Верді), вієнських класиків (Й.Гайдн, В.А.Моцарт), італійських (П.Масканьї, Р.Леонкавалло), польських (С.Монюшко), французьких (Дж.Мейєрбер, Ж.Ф.Галеві. Ш.Гуно, Ж.Бізе, К.Сен-Санс) композиторів.

Значне місце у роботі В.Висоцького відводилось шліфуванню камерних вокальних творів. Серед композиторів, до чиєї творчості звертався В.Висоцький, були: Л.Бетховен, Ф.Мендельсон, Ш.Гуно, Я.Галль, Ф.Шопен, Ф.Шуберт, С.Монюшко, К.Мікулі, С.Невядомський, Р.Шуман та ін.

На основі програм, опублікованих у річних звітах Виділу ГМТ, в дисертації складено систематизований список творів, виконаних учнями професора Висоцького за період з 1887 до 1907 р. та здійснено їх загальний аналіз.

2.2.4. За час своєї педагогічної праці професор Висоцький відкрив шлях у світ мистецтва багатьом талановитим учням. Серед них – О.Мишуга, С.Крушельницька, Я.Королевич-Вайдова, Ф.Лопатинська, М.Вітошинський, М.Менцинський, М.Гембажевська-Завойська, В.Петровичева, І.Сологуб-Бокконі, Е.Штрассерн, А.Дідур, М.Левицький, І.Богусс-Геллерова, Г.Збоїнська-Рушковська, Є.Гушалевиц, Г.Гурський, М.Мокшицька, Й.Манн, Ч.Заремба та багато інших. Деякі з випускників В.Висоцького після завершення співацької кар’єри присвятили себе педагогічній праці, розвиваючи його метод. У Львові справу професора Висоцького продовжили Ч.Заремба, А.Дідур та С.Крушельницька.

2.2.4.1. Розглядається педагогічна діяльність одного з кращих

випускників В.Висоцького О.Мишуги. Він перший у вітчизняній педагогіці прагнув до наукового осмислення її методичного підґрунтя. Його принципи знайшли відображення у діяльності львівських педагогів співу Л.Улуханової та О.Бандрівської.

Отже, початки львівської вокальної школи закладені в системі підготовки співаків, створеної в Консерваторії ГМТ у другій половині XIX ст. Протягом кількох десятиріч відбувалося вдосконалення навчального процесу, тривали пошуки нових форм. Успішні результати у справі виховання співаків проявилися в останньому двадцятиріччі XIX – перших роках XX ст. і пов'язані насамперед з педагогічною діяльністю В.Висоцького. Творчий доробок педагога знайшов свій подальший розвиток у виконавській та педагогічній діяльності його учнів.

Розділ 3 – „Розвиток вокальної педагогіки у Львівських музичних навчальних закладах вищого типу (перша половина XX ст.)” складається з шести підрозділів.

У перших трьох підрозділах здійснено огляд подальшої діяльності вокального відділу Консерваторії ГМТ – ПМТ (3.1.) та ще двох навчальних закладів вищого типу: Львівського Музичного Інституту – Львівської Музичної Консерваторії ім. К.Шимановського (3.2.) та Вищого Музичного Інституту ім. М.Лисенка (3.3.). У першій половині XX ст., незважаючи на складні історичні колізії, триває процес зміцнення фундаменту львівської вокальної школи. Підтвердження цьому – функціонування вокальних класів у всіх згаданих закладах, які стають базою для створення у 1939 р. Львівської державної консерваторії ім. М.В.Лисенка (ЛДК).

3.4. „Діяльність визначних педагогів співу у вищих музичних закладах Львова (перша половина XX ст.). У перших трьох десятиліттях XX ст. у вищезгаданих навчальних закладах працюють такі відомі педагоги як З.Козловська, А.Діанні, Р.Любінецький, Р.Орленко-Прокопович, учні В.Висоцького А.Дідур та Ч.Заремба, діють оперні школи (класи). У 30-і рр. педагогічний склад поповнюється Л.Улухановою та О.Бандрівською, завдяки яким у 40-х рр. XX ст. починають формуватися нові теоретичні засади методики викладання сольного співу. У 1944 р. до педагогічної діяльності у ЛДК ім. М.В.Лисенка долучається С.Крушельницька.

3.5. „Одарка Бандрівська – концертно-камерна співачка та педагог”. Підрозділ присвячено ширшому аналізу вокально-педагогічної діяльності та науково-методичного доробку О.Бандрівської (1902-1981).

3.5.1. О.Бандрівська здобула ґрунтовну музичну та вокальну освіту. Гри на фортепіано навчалась у ВМІ ім. М.Лисенка у професора М.Криницької. Після закінчення тут фортепіанного відділу в 1922 р. О.Бандрівська завершила навчання як піаністка у Відні у професора Франк. У 1924 р., відвідуючи факультет музикології Львівського

університету, одночасно навчається сольному співу у З.Козловської в консерваторії ПМТ. У 1928 р. співачка вдосконалювала вокальну майстерність в Італії у своєї тітки С.Крушельницької.

Після повернення з Італії у 1929 р. О.Бандрівська розпочала активну концертну діяльність. Програми молодої співачки відзначалися високим художнім рівнем, цікавим добром репертуару. Вона зверталася до камерних вокальних творів Р.Шумана, Й.Брамса, Р.Штрауса, Г.Малера, А.Шенберга, К.Дебюссі, М.Мусоргського, С.Людкевича, В.Барвінського, Л.Ревуцького, Н.Нижанківського, В.Косенка, М.Веріківського, Ю.Мейтуса, М.Колесси.

3.5.2. О. Бандрівська почала навчати співу у молодому віці. Деякий час вела педагогічну практику як приватна асистентка З.Козловської. В 1931 р. починає працювати у ВМІ ім. М. Лисенка. 1940 р. О.Бандрівську запросили на посаду доцента вокального факультету ЛДК ім. М.Лисенка, де вона пропрацювала до 1972 р., за цей час виховала плеяду співаків та педагогів. Переїнявши кращі принципи вокальної педагогіки своїх наставників, О. Бандрівська передала їх своїм учням, серед яких П.Криницька, Л.Дороніна, Н.Чубарова, Т.Дідик, сестри Байко, М.Процев'ят, К.Маслій.

3.5.3. О. Бандрівська залишила багатий теоретичний спадок – науково-методичні праці, у яких вона торкалась найширшого кола проблем вокальної методики та педагогіки: від форм і методів індивідуального підходу в навчанні співу – до систематизації вокально-технічних вправ, від історичних нарисів виникнення та розвитку камерної музики і співу – до осмислення їх стилевих особливостей.

Основні методичні праці О.Бандрівської: „Теоретичні основи правильного співу” (1945), „Сучасні завдання радянської вокальної педагогіки або Які вимоги ставить сучасна пора до радянського педагога вокалу” (1948-1949), „Нариси по вокальній методиці” (1954).

3.6. „Вихованці львівської вокальної школи (20-50 рр. ХХ ст.)”.

Майже всі вихованці львівської вокальної школи розвивались під впливом декількох методик. Однак серед співаків, які сформувались як творчі особистості у класі Ч.Заремби, особливе місце належить М.Голинському (1890-1973), З.Дольницькому (1896-1967) та М.Сабат-Свірській (1895-1983). Під впливом методик декількох педагогів розвивались О.Любич-Парахоняк (1977-1982), учениця В.Баронча, З.Козловської, О.Мишуги, Ч.Заремби, та О.Дмитраш (1902-1952), що навчалась у З.Козловської та М.Кафталь (Варшава). Серед учнів Л.Улуханової виділено М.Скала-Старицького (псевдонім Міро Скала, 1909-1969). З-поміж учнів А.Дідура зроблено акцент на діяльності двох його талановитих учениць – Є.Зарицької (1910-1979) та І.Маланюк (1919).

У 50-і рр. ХХ ст. розпочався новий період розвитку львівської вокальної школи. Кращі традиції вокалістики у Львові були доповнені

надбаннями, привнесеними педагогами з інших міст, що навчалися у радянських консерваторіях та співали в оперних театрах Радянського Союзу. Здебільшого вони репрезентували київську, ленінградську та московську вокальні школи. У Львові представники цих шкіл пов'язали свою творчу долю з Львівським оперним театром та ЛДК ім. М.В.Лисенка. Наприкінці 1940-х років кафедру поповнили педагоги: Арсеній Арбеллі-Карінський, М.Ледерер, М.Зубарев, Г.Юровська, К.Мількович, О.Карпатський. У цей час викладацьку діяльність продовжували С.Крушельницька та О.Бандрівська. У 1950-х роках на кафедру сольного співу прийшли Г.Шкотникова-Ситникова, П.Кармалюк, М.Шелюжко, О.Ахматова-Володько, М.Філатов, О.Дарчук, В.Кобржицький.

У 1960-1980-х рр. поряд з метрами на кафедрі сольного співу працювали: В.Підоріна-Бринза, М.Сіверіна, К.Голубничий, а також випускники Львівської державної консерваторії Л.Жилкіна, О.Врабель, О.Федина, Л.Дороніна, Н.Чубарова-Гаєвська, М.Хмельницька, Т.Карпатська, П.Криницька, М.Байко.

Сьогодні на кафедрі академічного співу викладають здебільшого вихованці львівської вокальної школи: М.Байко, Т.Дідик та М.Процев'ят (випускники класу О.Бандрівської), В.Чайка та В.Лужецький (випускники класу П.Кармалюка), І.Кушплер, Р.Вітошинський та В.Дудар (випускники класу О.Дарчука), В.Ігнатенко (випускник класу М.Шелюжка), Н.Свобода (випускниця класу В.Підоріної), а також випускниці Київської консерваторії – Л.Божко (клас З.Гайдай) та А.Дашак (клас М.Єгоричевої). Застосовуючи різноманітні практичні прийоми, вони індивідуально втілюють у викладацькій практиці основні засади навчання та виховання, які базуються на вимогах і порадах їхніх педагогів та на власному виконавському досвіді.

У **Висновках** зазначається, що становлення виконавства та вокальної педагогіки у Львові у другій половині XIX – першій половині XX ст. відбувалось поступово. Їх цілісність кристалізувалася десятиріччями. Кращі представники вокально-педагогічної школи, передаючи свій досвід наступним поколінням, заклали фундамент для формування львівської вокальної школи. Характерність львівської вокальної школи окресленого періоду полягає в тому, що вона увібрала в себе кращі досягнення італійської та німецької національних шкіл співу, стала переконливим свідченням плідної взаємодії різних вокальних культур.

Історично-суспільні умови Галичини другої пол. XIX – першої пол. XX ст. сформували кілька типів співаків: а) виконавці, які володіли західноєвропейським репертуаром та відповідною вокальною манерою; б) виконавці, які володіли як західноєвропейським та українським оперним, так і оперетковим і драматичним репертуаром; в) виконавці, які надавали перевагу камерному репертуару.

Переважна більшість співаків розпочинала знайомство з мистецтвом співу у співацьких товариствах „Гармонія”, „Лютня”, „Ехо”, „Теорбан” („Торбан”), „Львівський Боян”, „Сурма”, у товаристві „Руська Бесіда”. Відтак навчання продовжувалось у консерваторії ГМТ-ПМТ, Львівській Музичній Консерваторії ім. К.Шимановського та ВМІ ім. М.Лисенка.

Основним методом викладання у львівській вокальній школі був емпірико-інтуїтивний метод, за допомогою якого учневі прищеплювались необхідні навички в оволодінні “інструментом” співака. Він широко застосовувався насамперед у вокальній педагогіці італійської школи співу. Поряд з цим методом О.Мишуга, Л.Улуханова, О.Бандрівська застосовували й наукові методи викладання.

Теоретичні засади методики викладання сольного співу – постановки голосу, різного підходу до проблем виконання різножанрових та різностильових вокальних творів почали формуватись лише в 40-х рр. XX ст. Перші спроби у цьому напрямку належали Л.Улухановій, а особливо О.Бандрівській. Вона залишила цікаву науково-методичну спадщину, теоретично обґрунтувавши методику навчання співу. Особливо важливою є роль О.Бандрівської в пропаганді української вокальної музики.

Методичні принципи педагогів – представників львівської вокальної школи формувалися на основі тих шкіл, які вони опановували під час навчання. Надалі навички поглиблювалися в процесі виконавської й педагогічної діяльності, збагачувались завдяки особистому творчому досвіду. При цьому враховувалась специфіка різних мов, а також розвивались прийоми, пристосовані до специфічних вимог польських, українських співаків чи представників інших національностей.

Отже, львівська вокальна школа – це виконавсько-педагогічна школа, що формувалася у галицькому регіоні на основі визначеної системи навчання, виховання та освіти співаків. Як організована цілісна система вона заявила про себе вже у другій половині XIX ст., її подальше становлення та розвиток відбувались протягом двадцятого сторіччя і не припиняється до сьогодні.

Основні теоретичні положення дисертації відображено у таких публікаціях:

1. Педагогічна діяльність Олександра Мишуги в контексті становлення української національної школи співу // Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії. – К.: ІМФЕ ім. М.Т.Рильського, 2004. – Вип. 5. – С.35-40.

2. Вокальна освіта в консерваторії Галицького Музичного Товариства (друга половина XIX - початок XX ст.) // Наукові записки Тернопільського педагогічного університету ім. В.Гнатюка та Національної музичної академії ім. П.Чайковського. – Вип. 1 (13). Мистецтвознавство. –

Тернопіль-К., 2005. – С. 55-62.

3. Методичні засади представників львівської вокальної школи: Лідія Улуханова і Дарія Бандрівська // Музикознавчі студії: Зб. наукових статей. – Львів: ЛДМА ім. М.Лисенка, 2005. – Вип. 10. – С. 82-91.

4. Валерій Висоцький та його учні // Науковий Вісник Українського Університету = Научный Вестник Украинского Университета. – М.-Львів: "СПОЛОМ", 2004. – Т.VI. – С.60-67.

5. Основні вокально-педагогічні та морально-етичні принципи Валерія Висоцького = Zasadnicze wokarno-pedagogiczne i moralno-etyczne kryteria profesora Walerego Wysockiego // Musica Galiciana. – Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2005. – Т. IX. – S. 143-153.

Анотація

Жишкович М.А. Львівська вокальна школа другої половини XIX – першої половини XX ст. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03. – Музичне мистецтво. – Львівська державна музична академія ім. М.В.Лисенка. Міністерство культури і туризму України. – Львів, 2006.

Дисертація присвячена вивченню історії розвитку вокального мистецтва у Східній Галичині. Основною метою праці є дослідження процесів формування та розвитку львівської вокально-педагогічної школи в контексті їх зв'язку з європейською вокальною культурою.

У дисертації вперше цілісно досліджено і системно проаналізовано становлення львівської школи співу, обґрунтовано її традиції і засади, постульовано наявність індивідуальних методів викладання та спадковості в галузі вокальної педагогіки; здійснено аналіз діяльності окремих видатних виконавців та педагогів вокалу у Консерваторії Галицького Музичного Товариства, Львівській Музичній Консерваторії ім. К.Шимановського та Вищому Музичному Інституті ім. М.Лисенка у Львові: В.Висоцького, О.Мишуги, О.Бандрівської та ін., простежено їх вплив на подальші генерації оперних співаків, концертуючих виконавців та педагогів.

Ключові слова: львівська вокальна школа, професійне вокальне мистецтво, вокальне виконавство, вокально-педагогічні принципи, методика навчання.

Аннотация

Жишкович М.А. Львовская вокальная школа второй половины XIX – первой половины XX в. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.03. – Музыкальное искусство. – Львовская государственная музыкальная академия им. Н.В.Лысенко.

Министерство культуры и туризма Украины. – Львов, 2006.

Диссертация посвящена исследованию истории развития профессионального вокального искусства в Восточной Галиции. Основная цель работы – изучение процессов формирования и развития львовской вокально-педагогической школы в контексте их связи с европейской вокальной культурой. Отмечается многонациональный характер культурной жизни Львова. Начиная с конца XVIII в., музыкально-театральная жизнь во всех ее сферах приобретает особенную оживленность. Именно «австрийский» период, длившийся 146 лет (до 1918 г.), сыграл важную роль в развитии музыкальной культуры, в том числе вокального исполнительства и вокальной педагогики в этом регионе. Формировавшаяся вокальная школа испытала влияние различных музыкальных культур: итальянской, немецкой, польской, русской.

История львовской вокальной школы разворачивается на фоне широкой панорамы культурной жизни города, деятельности его театров, певческих обществ. Значительное внимание уделено рассмотрению особенностей формирования профессиональной подготовки певцов в Городском театре, музыкальных обществах и однопрофильных вокальных школах. Отмечено, что содержание работы вокальных студий при музыкально-культурных и театральных центрах Львова имело преимущественно частный характер. Несмотря на отсутствие системной музыкально-вокальной подготовки, все же деятельность этих центров культуры положительно влияла на ситуацию вокального образования во Львове в XIX в. и на развитие вокального искусства в целом.

Особое внимание уделено изучению профессионального воспитания певцов в музыкальных учебных заведениях Львова второй пол. XIX – первой пол. XX века. Раскрывается особая роль Консерватории Галицкого Музыкального Общества в развитии львовской вокальной школы. На протяжении многих десятилетий осуществлялось усовершенствование учебного процесса, длились поиски новых форм: расширение учебных программ, деление курсов на ступени, введение текущего контроля знаний (академические концерты, экзамены, конкурсы). Значительное место в диссертации занимает исследование творческой и педагогической деятельности выдающегося профессора Консерватории Галицкого Музыкального Общества Валерия Высоцкого, сумевшего воспитать большое количество певцов. Освещена его основополагающая роль в формировании львовской вокальной школы и впервые проанализированы его вокально-педагогические принципы.

В первой половине XX в. происходит «укрепление» фундамента львовской вокальной школы, что, несмотря на сложные исторические коллизии, содействует дальнейшему ее развитию. Подтверждение этому – функционирование вокальных классов в трех учебных заведениях Львова:

Консерватории Галицкого (Польского) Музыкального Общества, Львовском Музыкальном Институте – Львовской Музыкальной Консерватории им. К.Шимановского и Высшем Музыкальном Институте им. М.Лысенко. Здесь первые три десятилетия работают известные певцы-педагоги З.Козловская, А.Дианни, Р.Любинецкий, а также А.Дидур и Ч.Заремба (ученики В.Высоцкого). Функционируют оперные школы (классы), в которых ученики имеют возможность совершенствовать вокальное мастерство. В 30-е годы к ним присоединяются Л.Улуханова и О.Бандривская. Благодаря им в 40-е гг. XX в. начинают формироваться теоретические основы многогранной методики преподавания сольного пения. Применение научных методов свидетельствует о повышении профессионализма в преподавательской деятельности. В диссертации прослеживается влияние львовских педагогов на дальнейшие поколения концертирующих исполнителей, оперных певцов и преподавателей вокала.

Ключевые слова: львовская вокальная школа, профессиональное вокальное искусство, вокальное исполнительство, вокально-педагогические принципы, методика обучения.

Annotation

Zhyshkovych M.A. Lviv Vocal School of the second half of the XIX – the first half of the XX centuries. – Manuscript.

Thesis for the acquisition of the scientific degree of the candidate of the Study of Art, the speciality 17.00.03 – Music Art. – Lviv State Music Academy by M.Lysenko. Ministry of Culture and Tourism of Ukraine. – Lviv, 2006.

Thesis is devoted to the studying of the history of the developing the vocal art in Galicia. The main aim of this work is the investigation of the processes of forming and developing Lviv Vocal-Pedagogical School in the context of their relation with European vocal culture.

In the thesis for the first time the forming of Lviv School of Vocal is fully investigated and systematically analysed, its traditions and principles are well-founded, the existence of individual methods of teaching and heredity in the sphere of vocal pedagogy is indicated; the analysis of the activity of some famous performers and teaches of vocal in the Conservatory of the Galicia Musical Association, in Lviv Musical Conservatory by K.Shymanovsky and Higher Musical Institute by M.Lysenko in Lviv: V.Vysotsky, O.Myshuga, O.Bandrivska and others, is made, their influence for the next generations of opera singers, performers and teachers is studied.

Key words: Lviv Vocal School, professional vocal art, vocal performance, vocal-pedagogical principles, the methods of teaching.

ЛНБ им. В. Свєфаньска
АН Ужгород

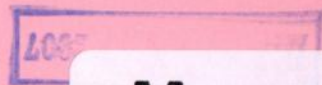
202064

АВ 70.214

Мист.

Підписано до друку 15.11.2006. Формат 60х84/16.
Гарнітура Таймс. Папір офсетний.
Друк на різнографі. Ум.-друк.арк.0,9. Наклад 100. Зам.810.

Друк ІПІ "Астра-Друк-Сервіс"
м.Львів, вул.О.Степанівни,49

Мист